

Bilim Tarihi'ni biz yazmışız!

Gülhane'de bir müze açılmış. Bilim tarihinin 800 yıllık önemli evresinin sergilendiği eserler varmış müzede. Bir benzeri Frankfurt'ta bulunan İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'nin yanında bir de Bilimler Tarihi Merkezi kurulacakmış ama olmamış. Nedenini onaylayan Bakanlar Kurulu'na ya da hayata geçiremeyenlere sorarsınız. Biz biraz Fuat Sezgin'i dinleyelim, bakalım 800 yılda neler olmuş!

Bünyamin YILMAZ

İslam'ın bilim tarihinde önemli bir yeri olduğu hakkında hemen hepimizin genel bir bilgisi mutlaka var. Daha da ileri giderek özellikle matematik alanında isminiz alın harflerle yazılır. Batı için bu bilgilerin bazarının karşılığı vardır. Ama "öğrenilmiş çaresizlik" ekseninde batının bize dayattığı 'söz bir hiçsiniz' psikolojisi, bizim küçük dünyamızda önemli bir yer edindi. Düşünsenize, iyi ya da kötü yöleriyle ele alabilirsiniz, ama Osmanlı Devleti kendi içinde zengin bir kültür barındırıyordu. İlerlene, gerileme döngülerini biliyorsunuz elbet, bilmediğiniz iç dinamiklerini oluşturan unsurları neredeyse hiçbirine tibar etmişiz. Bugün dar kapsamlı tekeli anlayışa iç içe yaşadığımız tüm bize ait olan yapıları tarumar etmişiz. Kardeşliğe ulaşabilmek için gözyaşlarımdan kurtulmak için bile neredeyse öfke nöbetleri yaşamayı normal görüyoruz. Ezberlerimiz ve sloganlarımız eşliğinde dünya tarihinin geçirdiği tüm evreleri en absürd haliyle yaşamaktan imtina etmiyoruz.

Ezbere bilgiler yetmiyor

Bugün geldiğimiz noktada ezberlediğimiz bilgiler bize yetmiyor. İslam bilim tarihi hakkında ciltiz da olsa bir şeyler söylüyoruz. Ancak bunların ne okuduğumuz ders kitaplarında ne de dünyaya gözümüzde kalmış kültür şoku içinde önemli bir yeri yok. Tam da bu noktada bizim tembelliğe ve tekrarlardan basitleştirilmiş bilgilere alışmış yapıya isyan eden bir bilim insanını çıkıklarla karşılarıyoruz. Prof. Dr. Fuat Sezgin, kendi ülkesinin ilim çevrelerinden gurbete muhacir yazdığını bir isim. Düşünsenize tüm dünyaya neredeyse hükmeder hale gelmiş bir devletin tüm iddialarından vazgeçerek küçük bir dünya oluşumuna karşısında her şey durmuş. Bilgiğin ve öğrenimin kilitliğini oluşturduğunuz diliniz bir anda değiştirilirmiş. Dünya ile iletişimi farklı dillerle birlikte gelişen ilim adamları göz edilmemiş. Savaşlardan dolayı ülkesinden uzakta olan ilim adamlarına kapıları açverişmişsiniz ama onlardan da yeterince yararlanabilmiş değilsiniz. Size unutturulmaya çalışılan bilgilerin ardından koşarak giden ilim adamlarına ise üniversite-nizin çıkış kapısını göstermişsiniz. Almanya'da gurbetin bizzat içinde mekellek sevgisini yüreğinde taşıyan bir an bile imtina etmeyen bilim adamı bir gün yüzünüzdeki mahcupiyeti gömş ve içindeki hızını size sezdimeden hiçbir şey olmamış gibi size kendi kişiliğiyle de gerçek dünyanın gücünü yitirdiği "bilgi"yi göstermiş. Onunizdeki bilgi aslında size ait yaşamın bir bölümü. Uzun yıllar bünyesinde olduğu enstiti içinde Frankfurt'ta İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi kurmuş. Hem de bu müze, ehlî beş yüzyılın sonucunu olan 15 cildli tamamlanmış İslam Bilimleri Tarihi kitabının somut bir meysesi olarak ortaya çıkmış. Bu müze, Müslümanların bilimleri tarihindeki 9. ve 16. yüzyıllar arasındaki 800 yıllık yaratıcılık safhasında diğer kültür dünyalarından, özellikle Yunanlılardan alıp geliştirdikleri ve kendilerini sad ettilerle aletleri, cihazları pek azının günümüzde ulaşan orijinaline de çok büyük kısmının kayıtlarıyla tarihinde dayanarak yapılan modellerini sunuyor. Yazma eserlerdeki çizimleri bir araya getiren ve modellerini oluşturan Fuat Sezgin, büyük bir sanatsal ki dediği Südi Arabistan bilgilerin kullandıkları aletler ve eserlerinde etkili, çizimini yapıtlardan önemli gelişmeler somatlaşmış imkanı bulabili.

Fuat Sezgin'in gerçekleşen rüyası

Fakat Prof. Dr. Fuat Sezgin'in büyük bir rüyası vardır. Almanya'da kurdugu ve tüm dünya ilim çevrelerinden ilgi gören müzenin bir benzerini meklemekte hayata geçirebilir. "Benim için meklemekte bu müzeyi kurmak rüyamın gerçekleşmesi olacaktı. Fakat maalesef önümüzdeki tekil edilen bina uygun görülmedi. Eylül 2006'da sansi eseri olarak Cevdet Akçağ dostum vatanıya İstanbul'da Gülhane Parkı'nda tarihi bir binanın kompleksinden haberdar oldum. Eskiden sultanların hasırları olan bu binaların altı sen süren restorasyonu bitmek üzereydi. Görmek için gittiğimde, gezdiğimde buranın konumuna hayran kalmışım. Şimdi hasırları mülkünde bulunduran İstanbul belediyesini, bu müze için kazanmak gerekiyordu. Sayın Başbakan Dr. Kadir Topbaş o tarihte yurtdışında bulunurken, ben müze fikrini duyduktan sonra bir hafta geçmeden enstitüye müzeyi görmek için, Frankfurt'a gedi. Düşünsenize birkaç gün sonra müzenin kuruluşunu takiben hızlı bir şekilde Ocak 2007'de Bakanlar Kurulu kararıyla bina ilaveten Bilimler Tarihi Merkezi kurulması onaylandı. Buna yitirilen müzenin karşısında bir bina bu işe tabiiyetti. Buradaki Bilimler Tarihi Merkezi kurulacaktı. 23 sen önce bir Arap dostun isteği üzerine ABD için bir sergi hazırlıklarına başlamışım. Sponsorumun desteğiyle yüze seksenini hediye edebildik. Geri kalan masrafları eskik kalan sergi eserlerini de Türk Devleti üstlendi."

Fuat hocanın gerçekleştirdiği gördüğü rüya, bir mimar sayıncı bir ara kabusa dönüşür: "Bu mutlak verici başlangıç devam etmedi. Bir anıma hem benim bütün harcamaya ve yetkililer kendi eline almaya başlamışım. Geride bıraktığı ise sadece mirasın değil müze için de bir kaostan ibaretti. Oluşan hasırları ve eskikleri mümkün olduğu kadar gidermemiz gerekiyordu. Bunu müzenin açılışından bugüne kadar bir derece başarabildik. Daha çok çalışmamız gerekiyor."

800'den fazla ilginç eser

Müzede yer alan eserlerin oluşma aşaması ve bağlanışındaki mütevazı hedef hakkında şu bilgileri veriyor Sezgin: "Eser ve aletlerin üzerine yapılmış

çalışmaları önemine 19. yüzyılda benden önce pek çok Avrupalı şarkiyatçı dikkat çekmiştir. 1983 yılında kaynak ve araştırmaların tanıtımını alet ve düzeneklerin modellerini sağlama başladığım zaman günümüze geleceğim, bilinmeyen veya tarif edilmemiş yaklaşık 30 adet modelini yapmak gibi mütevazı bulduğum bir hedef tasarlamışım. Çoğu el yazması olan kaynaklardan tanyıp gördüklerini model halinde kurnam gerekiyordu. Sabır yeterli değildi sadece. 2003 yılına geldiğimizde Frankfurt'taki enstitünün dar olan salonlarında İslam bilim ve teknoloji tarihinin tanınan alet ve düzeneklerin 800'den fazlası bir araya gelmişti."

Fuat hocanın bu çalışmaları yapmasının altında yatan sebep nedir? İşte şu: "İstanbul'da ve daha önce Frankfurt'ta İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'nin kuruluşuna teşvik eden faktör, evrensel bilimler tarihinin bütünlüğüne duyulan inançtı. Zaten bir bilimler tarihini bütün insanlığın müşterek mirası kabul ediyorduk. Biz bilim tarihindeki eksik halkalardan birini yerine koymak istiyorduk. Burada eksik kelimeleriyle kastettiler Rönesans'ı doğrudan doğruya antik çağa bağlayan yanlış düşünceyle oluşan boşluklar. Biz İslam bilim tarihi çevresinin yaratıcı bilgilerinin bir alana ve örümleme verimlerinin ardından 900-1600 yılları arasında gösterdikleri başarıları ortaya koymak istiyoruz. Bu başarılar 16. yüzyılın ikinci yarısından bu yana Avrupa'daki yaratıcılığın zeminini oluşturdu. 18. yüzyılda Rönesans adı altında bilimleri tarihinin gerçeğe aykırı bir bakış yanı Avrupa'da, İslam kültürünün ilim safhasındaki ortaçağ başarılarının reddedilmesi ya da hiçe sayılması büyük ölçüde yaygındır. Avrupa Arabistlerin, İslamiyetçilerin fen bilimleri doğru yönüyle 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da git-tiğe atarak kendini göstermekteydi. Bilim tarihinde önemli düzeltmeler gerçekleşti. Bura rağmen günümüz insanı İslam kültürü çevresinin evrensel bilimleri tarihindeki hak ettiği anlama çok az bilmekte-dir. Ümit ediyoruz ki İstanbul'un fevkalade güzell bir yerinde kurulum olan bu müze, bu gerçek dışı tarihsel bakış düzeltmede katkısını gösterebilir."

Ayrıca Fuat Sezgin'in büyük bir rüyası vardır. Almanya'da kurdugu ve tüm dünya ilim çevrelerinden ilgi gören müzenin bir benzerini meklemekte hayata geçirebilir. "Benim için meklemekte bu müzeyi kurmak rüyamın gerçekleşmesi olacaktı. Fakat maalesef önümüzdeki tekil edilen bina uygun görülmedi. Eylül 2006'da sansi eseri olarak Cevdet Akçağ dostum vatanıya İstanbul'da Gülhane Parkı'nda tarihi bir binanın kompleksinden haberdar oldum. Eskiden sultanların hasırları olan bu binaların altı sen süren restorasyonu bitmek üzereydi. Görmek için gittiğimde, gezdiğimde buranın konumuna hayran kalmışım. Şimdi hasırları mülkünde bulunduran İstanbul belediyesini, bu müze için kazanmak gerekiyordu. Sayın Başbakan Dr. Kadir Topbaş o tarihte yurtdışında bulunurken, ben müze fikrini duyduktan sonra bir hafta geçmeden enstitüye müzeyi görmek için, Frankfurt'a gedi. Düşünsenize birkaç gün sonra müzenin kuruluşunu takiben hızlı bir şekilde Ocak 2007'de Bakanlar Kurulu kararıyla bina ilaveten Bilimler Tarihi Merkezi kurulması onaylandı. Buna yitirilen müzenin karşısında bir bina bu işe tabiiyetti. Buradaki Bilimler Tarihi Merkezi kurulacaktı. 23 sen önce bir Arap dostun isteği üzerine ABD için bir sergi hazırlıklarına başlamışım. Sponsorumun desteğiyle yüze seksenini hediye edebildik. Geri kalan masrafları eskik kalan sergi eserlerini de Türk Devleti üstlendi."

Avrupa ve Araplar biliyor, Türkiye tanımıyor!

Açılışından bu yana müzeye 36 defa geldiğini söyleyen Fuat Sezgin, müze hakkında yeterince bil-

gilendirme yapılmadığını söylüyor: "Müzeye gelenlerin yüzlerinde etkiyi gördüm. Buna rağmen müze Türkiye içinde ve dışında pek az tanınıyor. Özellikle Türkiye'de tanınması için hemen hemen hiçbir şey yapılmadı."

Fuat Sezgin'in asıl şaşkırtan olayı ise İstanbul Üniversitesi'nden 6 profesör dostunun kendisini ziyarete geldikleri Frankfurt'ta yaşamış. Frankfurt Kitap Fuarı vesilesiyle Almanya'ya giden profesörler hocaya ziyarete giderler. Müzeyi hayranlıkla gezerek, Fuat Sezgin ile Gülhane'de açıklanan müzenin söz eder. Müzenin kuruluşundan haberi olmadığını görür. Onlar benim dostları ve bilimiyorduk diyor Sezgin. O profesörlerin üniversitesiyle müzenin arasında ise tahminen bir buçuk kilometrelik bir mesafe vardı. Prof. Dr. Fuat Sezgin'in bugünlerde asi heyecanı ise kapsamlı çalışmasının bir bölümünün yer aldığı "İslam Uygurlarında Astronomi Coğrafya ve Denizcilik" kitabının Türkiye'de yayınlanmasındaydı. Basın toplantısında Boyut Şirketleri'nin kurucusu Bülent Özkın ve Genel Sanat Yönetmeni Murat Önce de vardı. Boyut Yayın Grubu'nun okura sunduğu eser işyeri özel sertifikayla sunuluyor.

İsterseniz Fuat Sezgin'in çoğumuzun şaşkırtan bilgilerini dinleneye devam edelim: "Avrupalılar 10. yüzyıldan itibaren Müslümanların eserlerini Latinceye tercime etmeye başladılar. İlk tercime yolu İspanya üzerinden. İspanya'dan Fransa'ya oradan da İngiltere'ye gidiyordu. Avrupalılar tercimeyi yapamıyorlardı. O yüzden Arapça'ya hakları Yahudi dostlarına önce İbranice'ye tercime ettiriyorlardı, oradan da birlikte Latinceye tercime ediyorlardı. İslam bilim tarihini 55 yıldan beri yazıyorum. Birferce Avrupalı oryantalist de benim bildiklerimi biliyor. 15 cilt Almanca yazıyorum. Bizim Türkiye'de bazı insanlar için bunu tasavvur etmek zor. Beni hayatım son yirmi beş senesinde meşgul eden kitabımın coğrafya bölümlerini yazıyorum. Bu altı cilt halinde oldu. Dört cildi matematiksel coğrafyadır. Diğer iki cildi de beşeri coğrafya. Çalışmalarım esasnasında ne ile karıştırmış? Matematik coğrafyanın tarihi bugüne kadar yazılmamıştır. Matematik Coğrafya diye bir şeyi Avrupalılar yazamazlar. Çünkü matematiksel coğrafyanın yüzyıd yirmisi Yunanlılara, Hintlilere ve Sasaniilere dayanıyor; bir de modern Avrupalılara. Yüzyde sekseni de Müslümanların işi. İslam'ın büyük alimi Biruni, 10. yüzyılda matematik coğrafyası mistaklı bir bilim olarak kurdu." Evet gelelim az çok bildiklerimizden pek bilmediğimizimize. Ya da bilince istemediklerimize. Prof. Dr. Fuat Sezgin'e Almanya'da büyük bir ilgi gösteriliyor. Dünya bilim çevrelerinde saygın bir yeri var. Almanya'nın önemli bir devlet adamının sordugu soruyu bir Arap ülkesinin önemli yöneticisi de sorar. Acaba kendi ülkesinin vatandaşlığına geçmek ister mi? Büyük bir mutluluk duyuyor Sezgin bu soruya ama işine de bütünlüklere cevap verir. O Türkiye vatandaşıdır ve bundan gurur duymaktadır. Kendi ülkesinde değeri bilinmese, üniversitelerinden uzaklara gitmek zorunda kalsa bile.

Hocam halefiniz Türk mü?

Fuat hocaya sorulan sorular arasında bir oldukça dikkat çekiyordu. Dücane Cündioğlu, 'hocam halefiniz var mı' diye sordu. Varmış. Bir Hollandalı, 'Peki ya Türk?' Yokmuş, çünkü Türkler henüz bu konulara yeterince ilgilenmiyor.

Biz Türkler oysa ki slogan düzeyinde bilgimizle öfkemizin boyandığı altında 'kardeşlik' türklüğümüzü bile yabancı bir duyulga geçişime derinden, biz Türkler.... Hatta çilgin Türkler.... Yıllar önce ya da şimdi, oluşturduğumuz efsanelerin gölgesinde boks yaparken, biz Türkler kırsal bir sylemi benimseyip iç zenginliklerimizi kullandıkları gölgesinde öldürülen çocuklara dahi acımaz cümlelerle Desim'lerken... Biz Türkler ayağımızı uza-tıp dünyaya nizam verirken nereden çıktı bu durum şimdi. Bilim'e de sıra gelecektir elbet, belki iç köpürmelerimizden, sırtımıza dayadığımız güçlü kurulum-nun normal kurumlar haline gelmesinden sonra, bir ihtimal, belki...

Biz henüz Fuat Sezgin'in 55 yılını verdiği İslam Bilim Tarihi'yle ilgili dar alanda konuşmamıza devam ediyorduk. Neyse ki açılmış bir müzenin var. Elbet yoluna da öğreneceğiz. Gülhane'de uzun yıllar ziyarete gittiğimiz Hayatın Bahçesi kadar bir değeri varsa İslam Bilim Müzesi'ne de gideriz. La-iklerimiz 'İslam' kelimesinden korkmaktan vazgeçer bilime aramazzaki buzları da eritebiliriz. Dindarlar 'İslam' kelimesinin yaydığı huzurla yetinmeye-yip bilim tarihine yaptığımız katkılar üstüne kula-yıyomaya başlarsa kendilerine gelebiliriz. Türkler, sanli mazilerinden kopup nereye gidiyoruz sorusu-nun cevabını aramaya başlayabilirlerse belki Fuat hocanın bizim adımıza üzerinde taşıdığı hüznün emanetini yerli yerine koyabiliriz.

Boyut Yayın Grubu çok ciddi bir çalışmaya imza attı. Kitabın fiyatının 300 lirası olduğu düşünülürse beklentilerimiz konusunda da söz söyleyebiliriz. Çeşitli alanlarda görsel çalışmalara da imza atan gruptan beklentimiz, bu çalışmanın özenle yer aldığ bir kitabın mütevazı bütçeler düşümlerle hazırlanması. Ama dileğimiz bu kadarla kalmıyor. Görsel eğitim setleri de hazırlanan gruptan asıl önemli beklentimiz ise Fuat Sezgin'in çalışmalarının görsel bir set olarak hazırlanması. Biliyoruz, oldukça zor bir çalışma olur. Kim alır ki, kim ilgilenir ki diye de sorulabilir. Böyle bir çalışma öncelikle İngilizce ve Arapça olarak hazırlanabilir. Mutlaka ilgi görecektir. Türkiye için de ayen kitapta olduğu gibi sanli sayıda Türkçe hazırlanabilir. (ne hizünlü bir şey ama söyledigim işte bu!)

Türk sineması üzerine kafa yoranlara da bir sözüm var. Hani tarihimize barsanakıydıyorduz ya. Fuat Sezgin'in çalışmalarını eksen alarak bilim tarihinde ilginç bir macera başlayabiliriz. İlmin film bir araya gelecek, ama gelmez! Fuat hocanın yazdığı cümleler, hani sizi arkanın vuran(?) pınc!) Araplar var ya, onlar da bilim tarihine meraklı. Onlarla birlikte ortak projeler üretebilirsiniz. Onların parası da var ha!

Milli Eğitim Bakanlığı neyle meşgul bu aralar pek biliyorum. Sanırım okullarda ortak çalışma yapılabilir Gülhane'deki müzeye öğrencilerin gidebilmesi için. Hep popüler kişiliklerle ilgili anlatılacak değil ya! Üniversiteler konusunda hiç girmiyorum. Gereken yapılar diye limit ediyorum. 85 yaşın-da türlü saçlı sorunlarıyla boğuşan Fuat Sezgin'in heyecanına bir şahit olun. Sonra yerinizde oturabilir-ceksezi oturun. Ya da benim gibi yazılıya çıkık at-maya başlarsınız.

